

**Від римського права до
інтеграційного права Європи.
Євроорієнтована школа
порівняльної цивілістики на
тлі гібридної війни**

Коллективна монографія є комплексним дослідженням еволюції приватного права – від римської традиції до сучасних європейських моделей у контексті гібридної війни проти України.

У книзі поєднані: дослідження методологічних засад порівняльної цивілістики; аналіз римського приватного права як основи європейської правової цивілізації; вивчення впливу гібридної війни на приватноправові інститути; компаративістські студії у сфері сімейного, договірної, спадкового, банківського та цифрового права; розгляд нових викликів, пов'язаних із цифровізацією та трансформацією правосвідомості.

Монографія адресована науковцям, викладачам, юристам-практикам, студентам юридичних факультетів і всім, хто цікавиться розвитком приватного права в умовах європейської інтеграції та гібридної війни.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

**ВІД РИМСЬКОГО ПРАВА
ДО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРАВА ЄВРОПИ:
ЄВРООРІЄНТОВАНА ШКОЛА
ПОРІВНЯЛЬНОЇ ЦИВІЛІСТИКИ
НА ТЛІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Колективна монографія

*За редакцією
Є. Харитонова, О. Харитонові, І. Давидові*

Одеса
Фенікс
2025

УДК 323.22/.28:355.01] (477):342.7
В 42

*Рекомендовано рішенням вченої ради Національного університету
«Одеська юридична академія» 24 вересня 2025 року (протокол № 2)*

Рецензенти:

Булеца С. Б. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету;

Гринько С. Д. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

Дудченко В. В. – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

В 42 **Від римського права до інтеграційного права Європи: євроорієнтована школа порівняльної цивілістики на тлі гібридної війни** : кол. монографія / за заг. ред. проф.: Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової. – Одеса : Фенікс, 2025. – 660 с.
ISBN 978-617-8763-01-5

Колективна монографія є комплексним дослідженням еволюції приватного права – від римської традиції до сучасних європейських моделей у контексті гібридної війни проти України.

У книзі поєднані дослідження методологічних засад порівняльної цивілістики; аналіз римського приватного права як основи європейської правової цивілізації; вивчення впливу гібридної війни на приватноправові інститути; компаративістські студії у сфері сімейного, договірної, спадкового, банківського та цифрового права; розгляд нових викликів, пов'язаних із цифровізацією та трансформацією правосвідомості.

Монографія адресована науковцям, викладачам, юристам-практикам, студентам юридичних факультетів і всім, хто цікавиться розвитком приватного права в умовах європейської інтеграції та гібридної війни.

УДК 323.22/.28:355.01] (477):342.7

ISBN 978-617-8763-01-5

© Колектив авторів, 2025

ЗМІСТ

Авторський колектив	5
ВСТУП.	7

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРИЧНІ ПІДВАЛИНИ

Розділ 1. Від вивчення рецепції Римського приватного права до теорії адаптації європейських правових систем: Одеська школа порівняльної цивілістики (Євген Харитонов, Олена Харитонова).	9
Розділ 2. Методологічні імперативи порівняльної цивілістики під час гібридної війни (Євген Харитонов, Олена Харитонова).	39
Розділ 3. Римське приватне право як підґрунтя права ЄС (Євген Харитонов, Олена Харитонова).	77
Розділ 4. Глобалізація, глокалізація і дихотомія «приватне право-публічне право» через призму гібридної війни (Євген Харитонов, Олена Харитонова).	119
Розділ 5. Приватне право у відкритому суспільстві в аномальних умовах (Євген Харитонов, Олена Харитонова, Ірина Давидова).	150
Розділ 6. Еволюція суб'єктів права та розвитку представництва: від часів римського приватного права до сьогодення (Ірина Бабич).	179

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Розділ 7. Російсько-українська гібридна війна: юридичний фронт (Євген Харитонов, Олена Харитонова).	210
Розділ 8. Розвиток цивільного законодавства в умовах гібридної війни: модернізація, рецепція, трансплантація. Досвід і перспективи (Богдан Фасій).	239
Розділ 9. Волонтерська діяльність в умовах гібридної війни (Юлія Кривенко)	272
Розділ 10. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері цивільно-військового співробітництва Збройних сил України (Микола Павленко)	288
Розділ 11. Проблеми, що виникають у зв'язку зі смертю військовослужбовця ЗСУ, під час дії воєнного стану (Валерій Герсак).	309
Розділ 12. Проблеми інституту встановлення фактів, що мають юридичне значення в умовах гібридної війни (Юлія Цал-Цалко)	327

Розділ 3

РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО ЯК ПІДГРУНТЯ ПРАВА ЄС

DOI

Євген Харитонов

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

Олена Харитонова

*докторка юридичних наук, професорка,
членкиня-кореспондент НАПрН України*

Попередні зауваження

З погляду цивілізаційного, право, як соціально-природний феномен, є елементом людської цивілізації (культури).

Кожна цивілізація формує власний концепт права, забарвлюючи загальні уявлення про цей феномен власними цивілізаційно-ментальними рефлексіями, уявленнями про суспільні цінності тощо. Відтак у контексті інтеграційних процесів виникає необхідність у певному камертоні, котрий дав би можливість реалізації амбітних прагнень людства створити ідеальний концепт приватного права, котрий займав би належне місце у системі цивілізаційних (суспільних) цінностей, а також давав би можливість оцінювати поведінку людей під «ціннісним» кутом зору.

Розглядаючи ці питання, ми далі виходимо з розуміння цінностей, як складової «Символічного Порядку», враховуючи, що вони виступають у ролі імперативів, норм та ідеалів для людської думки, людської дії та соціально-історичної творчості. Ці передумови можуть концептуалізуватися як Культура, Мораль або Символічний Порядок, передуючи не тільки оціночним діям Суб'єкта, а й самому Суб'єкту.

За певних умов (наявність дистанції між Суб'єктом та «ідеальним утворенням»), яка унеможливило ситуацію емпіричної реалізації та-

кого утворення у дійсності; надання такому «ідеальному утворенню» вищої значущості – «ціннісного статусу» – в житті суспільства та індивіда; унеможливлення емпіричної реалізації таких утворень у самій дійсності, збереження за ними функції лише регулятивних норм та конструкцій), кожне явище може бути перетворене на цінність.

Таким чином, до зазначених регулятивних конструкцій можна віднести такі суспільні цінності, як Справедливість, Свобода, Право.¹

Зазначені світоглядні засади є основою правового натуралізму, прихильники якого вважають, що першоджерелом права є реально існуючі і діючі у соціумі закони соціальної природи, які мають відкриватися людьми і втілюватися ними у вигляді позитивного законодавства. Саме тому, що «римське право» є втіленням реально існуючих і діючих законів природного права, воно стало основою сучасного права в Європі,² а похідний від нього концепт «Римське приватне право» є базовим для концепту Приватного права Європи, тим «камертоном», який дасть змогу налаштувати останній.

Філософія римського права

Поділяючи позицію розуміння Римського права як універсуму (універсум – від лат. *universum, summa rerum* – світоглядна категорія, що виражає всеохопне буття в його єдності, повноті, самодостатності. Ознака всеохопності полягає в тому, що Універсум не зводиться тільки до наявно-матеріального буття, а вміщує усі можливі явища³), вважаємо за доцільне торкнутися далі ціннісних аспектів його генези та трансформацій.

Передусім, зауважимо, що давньоримський концепт права, як суспільної цінності, сформувався під дужими елліністичними впливами, котрі, втім, хибно було б оцінювати як «суто грецькі», оскільки за посередництва Греції до Риму проникає культура Сходу.

Враховання особливостей розвитку локальних протоантичних цивілізацій та їхньої взаємодії з античними культурами дає підстави

¹ Адаптація України до переходу світ-системи від одно- до багатополосності: аналітична доповідь. За ред. М. Михальченка. К., 2013. С. 33-35.

² Дискусія про природне право має продовжуватися. Олександр М. Костенко. 25 квітня 2019 р. URL: <https://www.facebook.com/100004259206425/posts/1250079415144020/>

³ Кримський С. Універсум. Філософський енциклопедичний словник. Київ, 2002. С. 656.

[Перейти на сайт →](#)